Observații privind beneficiarii măsurilor de ocrotire restrictive de capacitate în contextul legislativ național actual

doi.org/10.24193/SUBBiur.71(2026).2.125-171↗ · publicat la: 21 nov. 2026

Gabriela-Rodica Ghile-Buzan*

Rezumat. Prezentul studiu aduce în prim-plan problematici privind domeniul de aplicare al măsurilor de ocrotire, configurate prin reforma legislativă privind protecția persoanelor cu dizabilități, adoptată prin Legea nr. 140/2022.
Cercetarea urmărește să stabilească proporția în care reglementarea normativă națională actuală răspunde diverselor situații de vulnerabilitate în care subiecții au nevoie efectivă de ocrotire. Derularea analizei se structurează în funcție de diverse coordonate, precum: natura dizabilității care poate justifica intervenția legislativă, condiția privind afectarea facultăților mintale în instituirea unei forme de ocrotire, intensitatea sa în departajarea dintre opțiunile judiciare de ocrotire, precum și relevanța vârstei în configurarea acestor instrumente.
Prin raportare la direcția de studiu, sunt examinate atât categoriile de dizabilități incluse în sfera de incidență a reglementării, cât

* Gabriela-Rodica Ghile-Buzan: dr. în drept; notar public, Camera Notarilor Publici Cluj; cadru didactic asociat, Facultatea de Drept a Universității Babeș-Bolyai; e-mail: gabriela.ghile@law.ubbcluj.ro↗; orcid: 0009-0000-1867-3519↗.
Toate drepturile de autor asupra operei rămân autorului Gabriela-Rodica Ghile-Buzan, care o pune la dispoziția publicului sub licența cc by-nc-nd 4.0, creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0↗.

și situațiile care riscă să rămână neacoperite de lege. Totodată, lucrarea evidențiază necesitatea acordării atenției sporite situațiilor particulare privind capacitatea decizională și a altor elemente constitutive ale acesteia, decât abilitățile cognitive, în contextul condițiilor legale de ocrotire.
Analiza relevă că delimitarea actuală a destinatarilor cadrului legal și a condițiilor consacrate de instituire a măsurilor de ocrotire este susceptibilă a exclude din sfera ocrotirii anumite persoane, care au o nevoie reală de sprijin și de a genera ineficiența unor instrumente imperative legale.

Cuvinte-cheie: măsuri de ocrotire, dizabilitate, capacitate decizională, coeficient de inteligență (iq), coeficient emoțional (eq), degradarea facultăților mintale, minor

Observations on the Beneficiaries of Capacity-Restricting Protective Measures within the Current National Legislative Context

Abstract. This study brings to the fore issues regarding the scope of protective measures, as configured by the legislative reform on the protection of persons with disabilities, adopted through Law no. 140/2022.
The research seeks to determine the extent to which current national regulatory provisions address the various situations of vulnerability in which subjects have an effective need for protection. The analysis is structured according to several parameters, namely: the nature of the disability that may justify legislative intervention; the condition pertaining to the impairment of mental faculties as a prerequisite for the establishment of a form of protection; the degree of such impairment in distinguishing between judicial protection options; as well as the relevance of age in the configuration of these instruments. With reference to the direction of study, the paper examines both the categories of disabilities falling within the scope of the regulation and the situations at risk of remaining outside the law's coverage. Furthermore, the paper highlights the need for heightened attention to particular circumstances concerning decision-making capacity and its constituent elements beyond cognitive abilities, within the context of the legal conditions for the institution of protective measures.
The analysis reveals that the current delimitation of the beneficiaries

of the legal framework, together with the established conditions for the institution of protective measures, is liable to exclude from the scope of protection certain persons who have a genuine need for support, and to generate the ineffectiveness of certain mandatory legal instruments.

Keywords: protective measures, disability, decision-making capacity, intelligence quotient (iq), emotional quotient (eq), deterioration of mental faculties, minor

Cuprins

Introducere 127
I Dizabilitatea intelectuală și psihosocială ca fundament imperativ al incidenței măsurilor de ocrotire 129
II Alterarea facultăților mintale ca exigență indispensabilă în funcționarea măsurilor de ocrotire 138
III Gradul deteriorării facultăților mintale ca filtru în atribuirea și individualizarea măsurilor de ocrotire 145
IV Domeniul de aplicare *ratione aetatis* a măsurilor de ocrotire 153
Concluzii 165
Bibliografie 167

Introducere

Rolul primordial al statului de drept și, în definitiv, a tuturor normelor juridice, constă în slujirea intereselor diverse ale membrilor unei societăți, ce solicită adaptarea în permanență a

dispozițiilor legale și configurarea lor în mod corespunzător. În realizarea țelului, eficacitatea unei reforme legislative depinde, *ad ultimum,* nu doar de conținutul declarativ al reglementărilor legale, ci și de posibilitatea transpunerii lor în practică, într-o manieră plenară.

Având ca referință acest deziderat, studiul de față[1] își propune să stabilească gradul de satisfacție a condițiilor de instituire a măsurilor de ocrotire a persoanei fizice din noua reglementare internă, precum și suficiența acestora, raportat la probabilitățile de ocrotire concrete.

Cercetarea propusă se structurează pe mai multe paliere, precum: natura dizabilităților susceptibile să justifice nevoia de ocrotire, condiția vârstei beneficiarului măsurii de ocrotire, a raportului dintre instrumentele de protecție alocate majorilor, respectiv minorilor și a posibilelor situații de interferență a celor două regimuri. De asemenea, se propune examinarea condițiilor propriu-zise ale dispunerii măsurilor de ocrotire, în special a celor referitoare la cerința unei afecțiuni mintale, a aprecierii capacității decizionale în conținutul cărora se impune a se ține seama de noile valențe din domenii interdisciplinare, cu relevanță în sfera juridică.

În realizarea demersurilor asumate, prevederile cadrului legal din materia ocrotirii sunt interpretate prin raportare la obiectivele principale declarate ale reformei, la principiile în materia ocrotirii persoanelor vulnerabile, precum și la traiectoriile diriguitoare date de Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (denumită în continuare Convenția sau CDPD)[2], ratificată de către România prin Legea nr. 221/2010[3].

1 Prezenta lucrare integrează aspecte cuprinse în Gabriela-Rodica Ghile-Buzan, *Teză de doctorat – „Mecanisme de ocrotire a persoanelor vulnerabile majore în diferite sisteme de drept”,* Timișoara, 2024.

2 adoptată la New York, de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, în data de 13 decembrie 2006, deschisă spre semnare la 30 martie 2007 și semnată de către România la 26 septembrie 2007.

Dizabilitatea intelectuală și psihosocială ca fundament imperativ al incidenței măsurilor de ocrotire

I

După cum sugerează și denumirea Legii nr. 140/2022[4], una dintre premisele esențiale avute în vedere de legiuitor, odată cu reformarea domeniului ocrotirii persoanei fizice, a fost acela de a configura un cadru juridic dedicat persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale. Din considerentele pe care le vom expune în prezenta secțiune, apreciem opțiunea legislativă rezultată ca fiind controversată și pasibilă de nuanțări.

În primul rând, în conformitate cu știința medicinei contemporane, precizăm faptul că dizabilitățile intelectuale și psihosociale constituie o diviziune a dizabilităților[5] și, în dimensiunea juridică, reprezintă o subdiviziune a cauzelor care pot antrena o măsură de ocrotire.

Rațiunea expusă se desprinde, în principal, și din conținutul CDPD, care a stat la baza adoptării Legii nr. 140/2022, în cuprinsul căreia noțiunea de dizabilitate nu este definită[6], cadrul

3 Publicată în M.Of.nr. 792 din 26 noiembrie 2010, cu modificările și completările ulterioare.

4 Legea nr. 140 din 17 mai 2022, privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative, publicată în M.Of.nr. 500 din 20 mai 2022.

5 AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders,* DSM-5-TR, Washington, DC, 2022, p. 37 și urm.

6 Lipsa unei definiții a dizabilității în cadrul tratatului dedicat acesteia, mai exact a CDPD, a generat controverse. După cum era previzibil, opiniile specialiștilor în legătură cu acest subiect se împart între necesitatea unei definiții și inutilitatea sau chiar susținerea omisiunii unei definiții. În linii generale, pe de-o parte, argumentele pro reglementare a definiției sunt concentrate în jurul ideii de unitate a diferitelor practici la nivel internațional. Pe de altă parte, necesitatea de a acorda prioritate flexibilității

internațional indicând direcții în conturarea conceptului. Mai detaliat, lit. e) din cadrul Preambulului menționează faptul că „dizabilitatea este un concept în evoluție", care „rezultă din interacțiunea dintre persoanele cu deficiențe și barierele de atitudine și de mediu" ce le împiedică participarea deplină și efectivă în societate, în condiții de egalitate cu ceilalți.

> În continuare, în cadrul art. 1 CDPD, se specifică faptul că: „Persoanele cu dizabilități includ persoanele care au deficiențe fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale de durată, deficiențe care, în interacțiunea cu diverse bariere, le pot împiedica participarea deplină și efectivă în societate, în condiții de egalitate cu ceilalți".

Din coroborarea textelor legale expuse, desprindem indicii utile în configurarea fenomenului de dizabilitate. Un prim aspect concludent constă în faptul că dizabilitatea reprezintă un „concept în evoluție" și persoanele cu dizabilități „includ" (de unde deducem că nu se limitează la) „persoanele care au deficiențe fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale de durată". Constatarea tocmai expusă este întărită de lit. i) din Preambulul CDPD, care evidențiază diversitatea persoanelor cu dizabilități și de art. 3 lit. d) CDPD, care consacră principiul respectului pentru

și dezideratului unei interpretări dinamice în timp, justifică cealaltă opțiune. Cf. Andrea Broderick, Delia Ferri, *International and European Disability Law and Policy: Text, Cases and Materials (Law in Context)*, Cambridge University Press, Kindle, 2019, pp. 66-67. Argumentul *forte* care pledează pentru nereglementarea definiției dizabilității în textul convenției constă în faptul că orice definiție ar exclude anumite categorii de persoane și, totodată, includerea unei definiții ar putea submina angajamentul convenției față de modelul social al dizabilității. Pentru detalierea acestui aspect și pentru anumite îndrumări cu privire la sfera persoanelor cu dizabilități, cf. Delia Ferri, *The conclusion of the UN Convention on the rights of persons with disabilities by the EC/EU: a constitutional perspective,* în Lissa Waddington, Gerard Quinn, *European yearbook of disability law*, vol. II, Intersentia, Antwerp-Oxford-Portland, 2010, pp. 47-68, spec. 52. Compromisul opiniilor divergente constă în conceptualizarea dizabilității în cadrul CDPD, însă, fără inserarea unei definiții.

diversitate și acceptarea persoanelor cu dizabilități ca parte a diversității umane și a umanității.

Chiar dacă dizabilitățile fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale constituie cele mai întâlnite categorii de dizabilități în domeniul medicinei, autoritatea textelor legale ilustrate în paragraful anterior reclamă integrarea în sistemul de protecție a tipologiilor de dizabilități enumerate, dar și a altor varietăți.

Printre categoriile de dizabilități, cu mai puțină notorietate la nivelul legislațiilor diverselor state, promovate de CDPD, se regăsește dizabilitatea psihosocială. Tocmai datorită caracterului său nou, emergent, abstract și greu de cuantificat, definirea și departajarea sa față de conceptul de dizabilitate intelectuală este mai dificil de realizat. Cu toate acestea, dizabilitățile intelectuale și psihosociale au înțeles de sine stătător, fiind important a se distinge între acestea.

În privința procesului de delimitare și cunoaștere a dizabilităților în discuție, prezintă o deosebită relevanță un studiu științific având ca obiect analiza dizabilității psihosociale din perspectiva științelor umane, sociale și ale sănătății. Rezultatul studiului, cu caracter atât teoretic, cât și practic, relevă faptul că inclusiv profesioniștii în domeniu manifestă lipsă de informare, pregătire și conștientizare pe această temă, în pofida evidentei distincții între cele două clase de dizabilități. Totodată, concluziile studiului evidențiază trăsătura comună a dizabilității psihosociale și a dizabilității intelectuale, respectiv apartenența ambelor la cadrul larg al deficienței (dizabilității) mintale[7].

Analizate independent, s-a consacrat că dizabilitatea intelectuală definește starea unei persoane, nativă sau dobândită pe parcursul vieții, care are anumite limitări la nivelul funcționării mintale și al abilităților de comunicare, sociale și

7 Andrea del Pilar Arenas, Didier Evander Melo-Trujillo, *Una mirada a la discapacidad psicosocial desde las ciencias humanas, sociales y de la salud,* Hacia. Promoc. Salud., vol. 26, nr.1, enero - junio 2021, pp. 69-83.

de autoservire. Cauzele acesteia pot fi multiple, precum: cauze genetice, probleme în timpul sarcinii, probleme la naștere și alte probleme de sănătate[8]. În concret, dizabilitatea intelectuală este abordată și diagnosticată din perspectiva abilității creierului unei persoane de a învăța, a gândi, a rezolva probleme și de a înțelege sensul lumii, în funcție de coeficientul IQ sau funcționarea intelectuală[9] și din perspectiva capacității unei persoane de a trăi independent, mai științific spus, a comportamentului

8 Gabriela-Rodica Ghile-Buzan, *op. cit., pp. 120-121.*

9 În funcție de scorul obținut la Testul IQ, dizabilitățile sunt clasificate de către specialiști în: dizabilități ușoare, dizabilități moderate, dizabilități severe și profunde. Dizabilitățile ușoare sunt incidente pentru acele cazuri când scorul IQ este de minim 50, dar nu trece de 70. Specific acestei stări este faptul că „persoana în cauză este capabilă să se" integreze „în societate, să se descurce în mod practic și să își îndeplinească în mod independent toate" cele „14 nevoi fundamentale, însă poate avea dificultăți în înțelegerea unor texte simple". Dizabilitățile moderate vizează persoanele cu IQ între 35-49. Aceste persoane au abilități de comunicare corecte, dar, de obicei, nu pot comunica la niveluri complexe; pot avea dificultăți în situații sociale și probleme de judecată; persoanele din această categorie pot avea grijă de ele însele, dar, în principiu, solicită mai multe instrucțiuni și sprijin decât persoana obișnuită; mulți pot trăi independent, dar unii au nevoie de sprijin; aproximativ 10 la sută dintre cei cu dizabilități intelectuale se încadrează în categoria moderată. Dizabilitățile severe vizează situația persoanelor cu un scor al Testului IQ între 20-34. Acești oameni pot comunica doar la nivelurile cele mai elementare; ei nu pot efectua toate activitățile de autoîngrijire în mod independent și au nevoie de supraveghere și sprijin zilnic; majoritatea oamenilor din această categorie nu pot trăi cu succes o viață independentă. Dizabilitățile profunde implică un scor IQ mai mic de 20. În asemenea situații, „persoana nu își poate realiza nevoile fundamentale pe cont propriu, astfel că necesită o supraveghere atentă; capacitățile de comunicare sunt unele extrem de limitate; cei cu dizabilități severe au nevoie de îngrijire non-stop, pentru tot restul vieții". Pentru detalii cu privire la dizabilitățile intelectuale, cf. Samantha Gluck, *Mild, Moderate, Severe Intellectual Disability Differences,* online: https://www.healthyplace.com/neurodevelopmental-disorders/intellectual-disability/mild-moderate-severe-intellectual-disability-differences.

adaptativ[10].

Pe de altă parte, termenul de dizabilitate psihosocială este utilizat pentru a descrie o stare care rezultă dintr-o problemă de sănătate mintală, nefiind un diagnostic medical în sine. Tipologia analizată se referă la impactul funcțional și la obstacolele întâmpinate de către persoanele care trăiesc cu boli mintale, fiind important de reținut că nu toate persoanele cu boli mintale suferă neapărat de o dizabilitate psihosocială. Pentru ca o boală mintală să poată conduce la apariția unei dizabilități psihosociale, sunt necesare dovezi substanțiale conform cărora deficiența are un impact semnificativ, e.g.: asupra capacității unei persoane de a munci, de a participa la procesul educațional sau de a se implica în comunitate. Astfel, dizabilitatea psihosocială apare atunci când un individ cu o tulburare mintală interacționează cu un mediu social care prezintă bariere în calea egalității sale cu ceilalți membri ai societății[11].

Noțiunile de mai sus ilustrează conceptul diferit și autonom al dizabilității intelectuale, caracterizat de factorul preponderent medical și permanent (pe întreaga durată a vieții), față de cel al dizabilității psihosociale ai cărei factori preponderenți sunt cei sociali și psihologici, de principiu, reversibili. Cu toate acestea, observăm că atât denumirea Legii nr. 140/2022, cât și Ordinul Ministrului Sănătății și al Ministrului Muncii și Solidarității Sociale nr. 3423/2128/2022[12], precum și multe alte contexte fac referire la categoria cumulată a persoanelor

10 Organizația Mondială a Sănătății atrage atenția asupra faptului că dizabilitatea intelectuală nu este o boală psihică sau mintală, factorii de apariție excluzând-o din categoria maladiilor contagioase. Cf. World Health Organization, *Ageing & Intellectual Disabilities - Improving Longevity & Promoting Healthy Ageing,* Geneva, 2000, pp. 4-5.

11 Eunyoe Ro, David Watson, Lee Anna Clark, „Domains of psychosocial disability and mental disorders", în *Journal of Clinical Psychology*, vol. 74, nr. 12, 2018, pp. 2082–2093.

12 Ordinul 3423/2128/2022 privind aprobarea metodologiei și a raportului de evaluare medicală și psihologică a persoanelor cu dizabilități intelectuale

cu „dizabilități intelectuale și psihosociale”. Prin urmare, într-o interpretare, promovarea noțiunii de „dizabilitate intelectuală și psihosocială” în detrimentul celei de „dizabilitate intelectuală sau dizabilitate psihosocială” poate atrage, după sine, restrângerea și mai mult a sferei persoanelor vizate de noul cadru legal și, implicit, a beneficiarilor măsurilor de ocrotire, pretinzând apartenența lor la ambele categorii de dizabilități. Cazul singular în care legiuitorul înțelege să trateze distinct cele două categorii (dar pe care îl apreciem ca fiind întâmplător tocmai din cauza mențiunii izolate) îl întâlnim în contextul art. 1 al Legii nr. 140/2022, incident în materia asistenței pentru încheierea actelor juridice, care face trimitere la categoria persoanelor cu dizabilități intelectuale sau psihosociale. O justificare pentru configurația normativă s-ar putea desprinde din interpretarea strictă a textului lit. e) din cadrul Preambulului CDPD, care nu disociază între conceptul de dizabilitate și impactul social, tratându-le ca un tot unitar. În opinia noastră, având în vedere particularitățile celor două tipologii de dizabilități, evidențiate mai sus, considerăm că noțiunile evocate trebuie să își păstreze autonomia în contextul amplu al stabilirii mijloacelor de ocrotire pentru persoanele vulnerabile.

Spre deosebire de strategia legiferatorului național, în procesul de adecvare legislativă prin prisma CDPD, majoritatea sistemelor de drept analizate au înțeles să creeze cadre cât mai generoase pentru măsurile de protecție, astfel încât să servească cât mai multor destinatari, incluzând în sfera beneficiarilor pe lângă cei cu dizabilități mintale și pe cei cu dizabilități fizice și cu alte vulnerabilități.

Printre sistemele de drept, care prin reformarea cadrului general de protecție a majorilor vulnerabili nu s-au rezumat la anumite tipologii de dizabilitate, enumerate exhaustiv,

și psihosociale în contextul dispunerii, prelungirii, înlocuirii sau ridicării măsurii de ocrotire, M.Of.nr. 1128 din 2022.

în conținutul și denumirea actelor normative, lărgind sfera beneficiarilor, le amintim pe: cel belgian, spaniol și portughez. În concret, Legea din 17 martie 2013[13] și-a propus modernizarea sistemului de ocrotire belgian, creând un cadru normativ care, potrivit art. 488/1-488/2 C.civ.belg. se adresează tuturor persoanelor majore care, din cauza stării lor de sănătate, sunt total sau parțial, chiar dacă temporar, incapabile să își gestioneze corespunzător interesele de natură patrimonială sau nepatrimonială fără asistență sau alte măsuri de protecție. De asemenea, legea îi vizează și minorii care au împlinit 17 ani dacă se stabilește că, la atingerea vârstei majoratului, se vor afla în starea menționată anterior și pe adulții aflați într-o stare de prodigalitate, într-o asemenea din urmă ipoteză măsura de protecție fiind rezumată strict la bunuri. În plus, în Portugalia, odată cu reforma adusă prin Legea adultului însoțit, introdus prin Legea nr. 49/2018[14], s-a dorit configurarea unui cadru legal pentru cei care, din cauza dizabilității, a stării de sănătate sau a comportamentului (precum adicții) nu pot să își exercite drepturile pe deplin, personal și în cunoștință de cauză sau să își îndeplinească obligațiile fără ajutor din partea altor persoane. Tot astfel, reforma recentă a sistemului de ocrotire spaniol, generată de adoptarea Legii nr. 8/2021[15], pune bazele unui sistem normativ care să răspundă nevoilor de sprijin ale tuturor

13 Service public fédéral Justice, Loi réformant les régimes d'incapacité et instaurant un nouveau statut de protection conforme à la dignité humaine, publicată în Moniteur belge [belg.] nr. 169 din 14 iunie 2013, online: https://www.ejustice.just.fgov.be/mopdf/2013/06/14_2.pdf#Page10.

14 Assembleia da República, Lei do Maior Acompanhado, n.º 49/2018, de 14 de agosto, publicată în Diário da República [port.], online: https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/lei/49-2018-116043536?utm_.

15 Ley nr. 8/2021, de 2 de junio, por la que se reforma la legislación civil y procesal para el apoyo a las personas con discapacidad en el ejercicio de su capacidad jurídica, publicată în Boletín Oficial Del Estado, número 132, de 03 de junio de 2021, online: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2021-9233↗.

persoanelor cu dizabilități în exercitarea capacității juridice, indiferent de natura dizabilității.

Așadar, în pofida faptului că legiuitorul nostru s-a inspirat în procesul de elaborare a noului cadru legal în materia ocrotirii din experiența legislativă a unor state amintite anterior[16], produsul normativ național nu a asimilat principii definitorii, regăsite în cadrele legale amintite, precum conferirea unui spectru cât mai cuprinzător în raport de beneficiarii măsurilor de ocrotire. La o primă analiză, acest fapt relevă aparenta viziune restrictivă a reformatorului național, în configurarea legislativă, avându-i ca destinatari strict pe indivizii cu dizabilități intelectuale și psihosociale, care întrunesc cumulativ aceste caracteristici, excluzându-i din sfera de aplicare pe cei care experimentează doar una dintre cele două tipologii. Cu atât mai mult, actualul cadru legal nesocotește nevoile persoanelor aflate în contexte diferite de dizabilitate decât cele intelectuale sau psihosociale, impunându-se întinderea orizontului de protecție legislativă, în sensul includerii și a altor tipologii de dizabilități/stări de vulnerabilitate, decât cele declarate. Cu toate acestea, discuția rămâne, preponderent, arondată tehnicii de redactare normativă, în condițiile în care, practica judiciară națională și conținutul propriu-zis al Raportului de evaluare depășește orientările limitative privind beneficiarii mijloacelor de protecție[17].

16 Cf. Preambulul Legii nr. 140/2022.

17 În hot. nr. 3814/2025, pronunțată de Jud. Constanța, la data de 18.03.2025, s-a dispus măsura tutelei speciale pentru persoana diagnosticată cu schizofrenie paranoică cronică; în hot. nr. 621/2025, pronunțată de Jud. Timișoara, la data de 28.03.2025, s-a dispus măsura tutelei speciale pentru persoana diagnosticată cu demență mixtă – Alzheimer și vasculară formă severă; hot. nr. 507/2025, pronunțată de Jud. Răcari, la data de 01.04.2025, s-a instituit tutela specială pentru persoana diagnosticată cu demență în Alzheimer și schizofrenie paranoidă; hot. nr. 5566/2024, pronunțată de Jud. Cluj-Napoca, la data 14.11.2024, s-a instituit tutela specială pentru persoana diagnosticată cu schizofrenie dezorganizată; hot. nr. 224/2026, pronunțată de Jud. Panciu, la data 14.11.2024, s-a instituit tutela specială pentru persoana diagnosticată cu

Alte circumstanțe decât cele ce țin de dizabilitățile mintale, precum dizabilitățile fizice, bătrânețea, alte boli sau alte motive, pot antrena măsura curatelei în diverse cazuri de imposibilitate de exercitare a voinței subiecților[18]. În situațiile evocate, în mod insuficient, curatorul va acționa doar ca un mandatar sau, după caz, ca un administrator, și cu precădere în sfera patrimonială, nu ca un veritabil ocrotitor îndrituit să apere drepturile și libertățile *lato sensu*. Mai mult, acțiunile curatorului sunt limitate la aspecte ce țin de reprezentarea celui aflat sub măsura de ocrotire, nefiind incluse în arsenalul de protecție și eventualele acțiuni de sprijin/asistență, pentru cazul persoanelor care nu pot decât în parte să își apere interesele. Pentru această din urmă situație, avem în vedere ipoteza în care o persoană din cauza situațiilor de fapt descrise la art. 178 C.civ. își poate administra bunurile, respectiv să își apere interesele numai în măsura în care este sprijinită în procesul de formare și exprimare a voinței, fără a se impune reprezentarea sa. Ipoteza propusă de noi, care se subscrie repertoriului de propuneri *de lege ferenda,* își găsește sprijin

Alzheimer, boala Parkinson, poliartrită reumatoidă, patologie neurologică.
Din cuprinsul hotărârilor menționate, se desprinde pluralitatea diagnosticelor care pot antrena instituirea măsurii tutelei speciale, care aparțin ramurii dizabilităților mintale, alături de dizabilitatea intelectuală, dar neconfundându-se cu aceasta din urmă.

18 Cf. art. 178 C.civ.: „În afară de cazurile prevăzute de lege, instanța de tutelă poate institui curatela:
a)dacă, din cauza bătrâneții, a bolii sau a unei infirmități fizice, o persoană, deși capabilă, nu poate, personal, să își administreze bunurile sau să își apere interesele în condiții corespunzătoare și, din motive temeinice, nu își poate numi un reprezentant sau un administrator;
b)dacă, din cauza bolii sau din alte motive, o persoană, deși capabilă, nu poate, nici personal, nici prin reprezentant, să ia măsurile necesare în cazuri a căror rezolvare nu suferă amânare;
c)dacă o persoană, fiind obligată să lipsească vreme îndelungată de la domiciliu, nu a lăsat un mandatar sau un administrator general;
d)dacă o persoană a dispărut fără a exista informații despre ea și nu a lăsat un mandatar sau un administrator general".

legislativ în cadrul art. 104 alin. (4) C.civ., care, prin funcția sa de principiu al protecției persoanelor fizice, prevede că toate măsurile de ocrotire trebuie să fie proporționale și individualizate în funcție de necesitățile și circumstanțele subiectului.

II Alterarea facultăților mintale ca exigență indispensabilă în funcționarea măsurilor de ocrotire

Arsenalul normativ al Legii nr. 140/2022 și-a propus să revigoreze sistemul de ocrotire a persoanei fizice, însă promovează, în continuare, anumite principii specifice sistemelor de ocrotire anacronice, pe care legislațiile altor state le-au repudiat. În termeni mai concișI, instrumentele de protecție în vigoare gravitează, în plan juridic național, între conceptul de deteriorare a facultăților mintale[19] și, în plan medical, a noțiunilor de status mintal și competență (n.n. psihică)[20], acordându-le o pondere esențială și decisivă în procesul de instituire a măsurilor de ocrotire.

Analiza coroborată a prevederilor Legii nr. 140/2022 și a metodologiei pentru punerea sa în aplicare, prin raportare la noțiunea de „competență", reflectă trăsăturile capacității decizionale, anume: aptitudinea de înțelegere, de adaptare a informației, de judecată și de exprimare a unei opinii.

19 Cf. art. 104 alin. (4) și 164 C.civ.

20 Art. 3 alin. (3) lit a) și d), art. 4 alin. (2) lit. b) din Metodologia din 2022 de evaluare psihologică a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale în contextul dispunerii, prelungirii, înlocuirii sau ridicării măsurii de ocrotire adoptată prin Ordinul 3423/2128/2022.

De asemenea, compilarea textelor legale ilustrează faptul că în etapele de apreciere a necesității, a proporționalității și a individualizării concrete a schemelor de ocrotire, aparent nu sunt valorificați, pe deplin, factori de o importanță semnificativă, care au rezultat din cercetările întreprinse încă din anii '90 și care sunt într-un continuu proces de cristalizare și sedimentare. Menționăm în acest sens studiile revelatoare din domeniul neuroștiinței, psihologiei și a teoriei deciziei, care atestă faptul că emoțiile nu sunt opusul rațiunii, ci, din contră, în procesul de luare a deciziilor concură atât aspectele de natură intelectuală, cât și aspectele de natură sentimentală[21].

Printre pionierii în domeniu îl amintim pe ilustrul cercetător în neuroștiință, Antonio Damasio, care reușește să demonteze concepțiile clasice[22] potrivit cărora, în procesul de luare a deciziilor, mintea trebuie disociată de corp și că afectele reprezintă un obstacol în procesul cognitiv. Detaliind, se relevă faptul că în operațiunea de deliberare concură atât cogniția, cât și sentimentele și semnalele corpului și faptul că inteligența rațională nu garantează luarea deciziilor bune dacă mecanismele emoționale care ghidează alegerea sunt afectate[23]. În aceeași

21 Precizăm că metodologia evidențiată *supra* include printre elementele avute în vedere în scopul întocmirii Raportului de evaluare aspecte precum funcționarea afectivă a celui în cauză și investigarea disfuncțiilor sale emoționale, neacordându-le, însă, ponderea cuvenită în aprecierea capacității decizionale, după cum rezultă din textele menționate în nota precedentă.

22 Potrivit teoriei carteziene, susținute de René Descartes și contrazisă de Antonio Damasio, mintea este esențialmente separată de corp și rațiunea poate funcționa independent de procesele biologice și emoționale.

23 Cazul clinic al pacientului Elliot este emblematic întrucât relevă faptul că în ciuda leziunilor prefrontale, acesta și-a păstrat intacte coeficientul de inteligență la nivelul superior, limbajul și memoria impecabile, capacitățile logice, dar și-a pierdut abilitatea de a lua decizii avantajoase din cauza proceselor emoționale alterate, care ghidează alegerile și care i-au fost afectate. Cf. Antonio Damasio, *Descartes' Error. Emotion, Reason and the Human brain,* New York, Avon Books, 1995, pp. XII, XVII, 34-50.

perioadă, văd lumina tiparului rezultatele întreprinse de autorul Daniel Goleman, care a popularizat conceptul de inteligență emoțională, susținând că abilitățile afective pot conta la fel și chiar mai mult decât IQ-ul (coeficientul de inteligență) în succesul personal și profesional[24]. Ideea centrală pe care o desprindem din lecturarea extinsă constă în asocierea cortexului prefrontal cu intelectul, cu puterea de a raționa, de a judeca și sediul voinței și corelarea sistemului limbic, denumit și „creierul emoțional" sau „e-creierul",[25] poziționat anatomic în spatele cortexului prefrontal, cu sentimentele și afectele. Astfel, emoțiile noastre trec prin cortexul prefrontal, unde, din punct de vedere neuroștiințific, are loc luarea alegerilor finale, aspect ce relevă interferența elementului afectiv, cu cel rațional, în procesul deliberativ.

Teoriile ilustrate anterior, care pot fi rezumate în sensul că omul decide prin sinergia dintre rațiune, emoție și semnale corporale, nu doar prin coeficientul de inteligență, au fost nuanțate inclusiv de către laureatul premiului Nobel, Daniel Kahneman. Acesta identifică două sisteme care stau la baza deciziei. Primul sistem acționează „rapid, intuitiv și emoțional" (Sistemul unu) și cel de-al doilea se manifestă „lent, deliberativ și analitic" (Sistemul doi)[26]. Așadar, una dintre cele mai influente ideologii moderne despre luarea deciziilor susține explicit că emoțiile și intuiția fac parte din ansamblul procesului decizional și că, în definitiv, nu decidem exclusiv prin logică și coeficientul de inteligență.

24 Statuare care se desprinde încă din titulatura lucrării autorului Daniel Goleman, *Emotional intelligence. Why it can matter more than IQ*, Bloomsbury Publishing, Londra, 2009. Potrivit autorului, inteligența emoțională include autocontrolul, zelul și perseverența, precum și capacitatea indivizilor de a se motiva singuri. Cf. *Ibidem*, p. 8, format digital.

25 *Ibidem*, pp. 28, 32, 50, 79, 91 și urm.

26 Daniel Kahneman, *Thinking fast and slow,* pp. 22-23, format digital.

Mai mult, studiile arată că inteligența raportată strict la nivelul cognitiv este liniară și, susțin unii cercetători, mult mai limitată decât inteligența inimii[27]. Afirmația se sprijină și pe argumentarea faptului că inima are propriul său sistem nervos, care conține aproximativ 40.000 de neuroni și de „celule asemănătoare celor din creier, inclusiv nevritele senzoriale, care ajută la recepționarea", procesarea și transmiterea de informații[28]. „Se pare că există un întreg limbaj al inimii care" ne ajută să ne dirijăm „creierul și ritmurile corpului", iar inima „transmite mai multe mesaje creierului decât viceversa". De asemenea, se vehiculează faptul că inima creează un câmp electromagnetic care este de 5 ori mai puternic decât câmpul creat de creier[29], fapt ce demonstrează că importanța inimii nu trebuie limitată strict la funcția sa anatomică, nereprezentând doar „un mușchi care pompează sânge prin" corp sau „o metaforă a iubirii sentimentale", ci un „centru al inteligenței profunde"[30].

În lucrările de specialitate, destinate evaluării capacității de decizie, se precizează că se impune a fi făcută distincție între capacitatea globală și capacitățile specifice ale unei persoane, fiind de evitat noțiunea strict de „competență", neparticularizată, utilizată atât în domeniul clinic, cât și juridic[31]. De asemenea, cercetările în domeniu învederează faptul că în situația în care o persoană nu are capacitatea de a lua o anumită decizie,

27 Sociobiologii subliniază preeminența inimii asupra rațiunii în momente cruciale și când deciziile precumpănitoare sunt luate pe baza sentimentelor. Cf. Daniel Goleman, op.cit., pp. 11-12, format digital.

28 Kimberly Snyder, *Inteligența inimii. Cinci pași pentru a debloca puterea și inteligența inimii tale,* Bookzone, București, 2025, p. 223.

29 Idee susținută și de cercetătorul național, Constantin Dulcan, cu ocazia interviului acordat în cadrul podcastului Fain și Simplu, online: https://www.youtube.com/watch?v=mloxNBSvm4I↗.

30 Kimberly Snyder, *op. cit.,* p. 223.

31 american bar association commission on law and aging, american psychological association, *Assessment of Older Adults with Diminished Capacity: A Handbook for Psychologists*, 2008, pp. 13-14.

constatarea în cauză nu semnifică lipsa capacității privind luarea oricărei decizii. Fiecare tip de alegere necesită competențe diferite și, prin urmare, implică, în mod indispensabil, întocmirea unei evaluări separate și independente a abilităților. Prin urmare, doar în măsura în care se constată că subiectul nu are capacitatea necesară pentru o anume decizie specifică, se justifică luarea în considerare a unei măsuri de ocrotire[32].

În plus, precizăm că pentru aprecierea capacității decizionale nu este suficientă o simplă analiză *in concreto,* doar în legătură cu un domeniu de referință, dovedindu-se necesară o verificare amănunțită. Pentru claritate, chiar dacă un individ are anumite afecțiuni mintale, care îl împiedică să acționeze în anumite domenii, această statuare nu va face imposibilă constatarea menținerii capacității necesare de a acționa în aceeași arie. Spre exemplificare, în cauza A County Council vs. MS and RS[33], pronunțată de o Curte de Protecție[34] din Anglia, s-a analizat în ce măsură un individ cu dizabilități mintale, diagnosticat cu tulburare afectivă bipolară, schizofrenie și tulburare schizoafectivă, manifestate sub forma unor puternice convingeri religioase delirante, ce depășeau sfera normală de practicare a unei religii, are suficientă capacitate mintală pentru a dona unei biserici zece procente din recenta masă patrimonială

32 Linda Ganzini, Ladislav Volicer, William Nelson, Ellen Fox, Arthur Derse, „Ten Myths About Decision-Making Capacity", în *Journal of the American Medical Directors Association*, 2005, pp. 101-102.

33 A County Council v MS and RS [2014] EWHC B14, Court of Protection, First Avenue House, London, No. 11413486 of 20 March 2014, online: https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/COP/2014/B14.html↗.

34 În sistemul judiciar din Anglia și Țara Galilor, Curtea de Protecție este o instanță specializată care ia decizii specifice sau numește alte persoane, pentru a lua decizii în numele persoanelor care nu au capacitatea de a face acest lucru singure, ce își desfășoară activitatea în temeiul Legii engleze privind capacitatea mintală din 2005, care a intrat în vigoare la 1 octombrie 2007. Cf. https://www.judiciary.uk/courts-and-tribunals/court-of-protection/↗.

moștenită[35].

Apreciind cu privire la toate piesele dosarului, instanța de judecată a constatat faptul că tulburarea mintală a intimatului, concretizată într-un delir general de credințe religioase, nu afectează capacitatea acestuia de a dona bisericii zece procente din sumele de bani moștenite. În sprijinul soluției judiciare, s-a demonstrat lipsa raportului de cauzalitate dintre decizia de a dona și convingerile delirante ale intimatului, provocate de afecțiunile mintale de care suferea, conducând la concluzia păstrării capacității decizionale necesare în raport de zeciuială[36].

Este îmbucurător că principiile revelatoare, surprinse din mențiunile de mai sus, au stat la baza configurării legislațiilor diverselor state, inclusiv în materia ocrotirii persoanei fizice. *E.g.,* în Portugalia, cu privire la Proiectul de lege 110/XII, în urma căruia s-a adoptat Legea nr. 49/2018 privind regimul juridic al adultului însoțit, doctrina de specialitate face referire la faptul că inima poate avea motive pe care rațiunea nu le cunoaște, ilustrate în transpunerea practică: „poate că nu mai știu să număr, dar încă știu foarte bine cine mă iubește". Ca atare, o alegere care nu este pe deplin rațională poate fi cel puțin de înțeles din punct de vedere afectiv și chiar „inteligentă din punct de vedere

35 Mai exact, din datele cazului rezultă faptul că intimatul era intens preocupat de credințele religioase, însă, din cauza afecțiunilor de care suferea, aceste credințe au dobândit caracter delirant, determinându-l pe intimat să creadă că are însușiri speciale care îl făceau „la fel de înzestrat ca Dumnezeu", că „se află cu un rang mai jos decât Sfânta Treime și, prin urmare, are puteri speciale de a schimba lumea", precum și că „a avut revelații care îl plasează «primul în afara divinității»", County Council v MS and RS [2014] EWHC B14, par. 13, 16, 80 pct. 4.

36 Pentru o cauză de practică judiciară care surprinde în mod sagace dificultatea decelării voinței juridice în sfera religiosului, și în care stabilirea validității legatelor se afla, *ipso facto*, la confluența dintre mântuire spirituală, solicitudine și delir, Cf. Mircea Dan Bocșan, *Practică testamentară – jurisprudență română 1865-2002.* ed. a II-a, Rosetti, București, 2003, pp. 80-83.

emoțional”[37]. Expunerile de mai sus justifică și statuarea că ori de câte ori o persoană are capacitatea mintală minimală de a lua decizii raționale și de a îndeplini sarcini ca un agent rațional, nu se justifică nicio măsură de limitare a capacității sale juridice, putând fi, însă, implementate alte măsuri de sprijin[38].

Cu referire la cele expuse anterior, considerăm că în procesul de legiferare trebuie integrate progresele științifice care demonstrează necesitatea de a acorda o mai mare pondere altor aspecte decât coeficientului de inteligență, precum EQ (coeficientul emoțional), care constituie un element esențial în procesul de luare a deciziilor și a configurării voinței. Așadar, în virtutea faptului că deciziile nu se iau doar cu mintea, „se iau și cu inima”, voința celor cu deficiențe cognitive nu ar trebui să fie anihilată, ci extrapolată prin latura emoțională. De asemenea, conchidem că în procesul de deliberare trebuie analizată nu doar situația concretă a subiectului de drept, ci și raportarea sa la operațiuni juridice concrete. Prin urmare, cerințele măsurilor de ocrotire într-un sistem juridic nu ar trebui să fie axate pe

37 Fernando Vieira, Bruno Trancas, *Psiquiatria Forense. Regime Jurídico do Maior Acompanhado*
(Lei n.º 49/2018 de 14 de Agosto) Da Prova Pericial: *Implicações médico-legais*, în Maria do Rosário ZINCKE DOS REIS, Fernando Vieira, Ana Luísa Pinto, *Regime do maior acompanhado. Perspetiva da aplicação do regime, Orden dos advogados, Conselho regional de Lisboa,* 2020, p. 33. Nu întotdeauna o persoană „presupus incapabilă”, conform logicii și experienței comune „aparent incapabilă”, este efectiv incapabilă. De exemplu, Societatea Americană de Alzheimer recomandă ca cei diagnosticați cu demență să ia, totuși, propriile decizii. De fapt, o persoană afectată de demență poate să nu aibă capacitatea de a conduce, de a gestiona chestiuni financiare sau de a trăi independent, dar poate avea capacitatea de a lua decizii competente cu privire la locul de reședință și îngrijirile medicale pe care dorește să le primească, cf. *Ibidem,* p. 34.

38 Ana Luísa Pinto, *Medidas de acompanhamento. Pressupostos*, în Maria do Rosário Zincke dos Reis, Fernando Vieira, Ana Luísa Pinto, *Regime do maior acompanhado. Perspetiva da aplicação do regime, Orden dos advogados*, Conselho regional de Lisboa, 2020, p. 111.

„deteriorarea facultăților mintale", astfel cum este promovat de art. 164 alin. (1)[39] C.civ., ci pe nevoia efectivă de ocrotire, ale cărei surse nu pot fi limitate la starea cognitivă.

III Gradul deteriorării facultăților mintale ca filtru în atribuirea și individualizarea măsurilor de ocrotire

Prin periplul labirintului instituirii măsurilor de ocrotire, ajuns în fața celor două alternative ale tutelei speciale și consilierii judiciare, judecătorul este ghidat să „iasă la lumină" și să individualizeze regimul de ocrotire concret, luând ca reper, în primul rând, gradul de alterare a facultăților mintale[40].

Pentru considerentele ce țin de lipsa detalierii în cadrul Legii nr. 140/2022 a conceptelor de deteriorare a facultăților mintale totală sau parțială, considerăm oportun a ne apleca asupra acestora, a căror importanță vădită se desprinde încă din art. 164 C.civ. Mai exact, o altă dimensiune pe care o propunem spre discuție o constituie compatibilitatea expresiilor

39 Art. 164 alin. (1) C.civ. „Majorul care nu se poate îngriji singur de interesele sale din cauza unei deteriorări a facultăților mintale, temporare sau permanente, parțiale sau totale, stabilite în urma evaluării medicale și psihosociale, și care are nevoie de sprijin în formarea sau exprimarea voinței sale poate beneficia de consiliere judiciară sau tutelă specială, dacă luarea acestei măsuri este necesară pentru exercitarea capacității sale civile, în condiții de egalitate cu celelalte persoane".

40 Apreciem necesar a reitera că, în etapa finală de individualizare a uneia dintre cele două măsuri, judecătorul nu se va raporta exclusiv la factorii ce țin de persoana ocrotitului, trebuind să aibă în vedere și prerogativele pe care legea i le recunoaște tutorelui, în ambele ipoteze de protecție (încuviințare, respectiv reprezentare).

normative din cadrul național privind „deteriorarea facultăților mintale totale", prin prisma analizei caracteristicilor intrinseci ale ființei umane, cât și a achizițiilor științei medicale consacrate la nivel internațional. În esență, potrivit abordărilor tocmai enunțate, ființa umană are facultăți mintale, care sunt imposibil să lipsească în totalitate și, mai mult, care pot evolua și se pot dezvolta, reprezentând elementul de distincție față de celelalte ființe vii[41].

Cu solide origini aristotelice, susținerea de mai sus își găsește sursa în identificarea conceptului de facultate mintală cu facultatea sufletului, asocierea acestora caracterizând ființa umană[42] și, în consecință, admiterea lipsei totale a facultăților

41 Cercetările în domeniu atestă, cu fermitate, faptul că fiecare dintre noi posedă șase facultăți mintale: imaginație, memorie, intuiție, rațiune, percepție și voință.
Imaginația ține de atributul creativității ființei umane, căreia i se datorează toate lucrurile făcute de oameni care, inițial, sunt rodul imaginației.
Studiile arată că „nicio memorie nu este rea", toți oamenii având aproximativ același număr de neuroni.
Intuiția constituie atributul facultăților mintale strâns legate de inteligență, cu referire la care Steve Jobs a afirmat că „este mai puternică decât intelectul", iar Albert Einstein a catalogat-o ca fiind „singurul lucru cu adevărat valoros".
Rațiunea constituie unul dintre cele mai valoroase instrumente ale noastre, care ne diferențiază, în primul rând, de ființele animale.
Percepția reprezintă modul în care vedem diferite situații și care sunt influențate de paradigmele noastre.
Voința se identifică cu capacitatea de a menține o imagine, fruct al imaginației, pe ecranul minții.
Pentru detalii, cf. Bob Proctor, *Are you using your mental faculties the right way?,* online: https://proctorgallagherinstitute.com/are-you-using-your-mental-faculties-the-right-way/.

42 Pavel Gregoric, *Aristotle's Philosophy of mind*, în Dee L. Clayman (ed.), *Oxford Bibliographies in Classics,* Oxford University Press, New York, 2014, online: https://www.academia.edu/8542447/Aristotle_s_Philosophy_of_Mind↗.

mintale implică acceptarea lipsei totale a facultăților sufletului[43].

Raportat la accepțiunea modernă a noțiunii de facultăți mintale[44], în conformitate cu sistematizarea CIF (Clasificarea internațională a Funcționării, Dizabilității și Sănătății)[45], în capitolul intitulat funcții mintale („mental functions") sunt

43 Pentru dezvoltări privind alegerea inadecvată legislativă cu privire la cerința deteriorării totale a facultăților mintale pentru instituirea tutelei speciale, conform cărora interpretarea componentei „totale", în contextul discutat, prin caracterul ei maximalist, ar putea sugera o aparentă pierdere *ad universum* a funcțiilor mintale, cf. Cristian-Ionuț GRIGORAȘ, Lucrare de disertație - *„Analiza responsabilității delictuale în contextul măsurilor de sprijin și ocrotire a persoanelor vulnerabile*", Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca, 2024, pp. 16-17. Într-o astfel de interpretare, s-ar concluziona că este posibilă pierderea uneia dintre însușirile inalienabile ale fiecărei ființe umane, existente încă de la momentul nașterii, și anume rațiunea; mai precis, odată cu instituirea tutelei speciale, persoana cu dizabilități mintale poate fi considerată o non-persoană în plan juridic și social, ca urmare a constatării pierderii raționalității și a abilității de a discerne. *Idem.*

44 În accepțiunea sa contemporană, noțiunea de funcții mintale (predecesorul „facultăților mintale", în conformitate cu știința și terminologia modernă) desemnează puterile sau capacitățile prin intermediul cărora mintea umană realizează activități distincte, fiind consacrate, de regulă: percepția, imaginația, memoria, înțelegerea sau intelectul și voința, printr-o ordonare ierarhică, pornind de la procesele senzoriale și perceptive elementare, până la funcțiile executive și abilitățile cognitive complexe, cf. Philip D. HARVEY, „Domains of Cognition and Their Assessment", în *Dialogues in Clinical Neuroscience*, vol. 21, nr. 3, 2019, pp. 227–237, în special pp. 227–229, tabelul I; Perminder S. SACHDEV, Deborah BLACKER, Dan G. BLAZER, Mary GANGULI, Dilip V. JESTE, Jane S. PAULSEN, Ronald C. PETERSEN, „Classifying Neurocognitive Disorders: The DSM-5 Approach" în *Nature Reviews Neurology*, vol. 10, nr. 11, 2014, p. 3, fig. 2. Cu toate acestea, într-o analiză amănunțită a conceptului de „facultăți mintale", se argumentează că este imprecis să se stabilească o relație de sinonimie dintre facultățile mintale și capacitatea decizională. Prin urmare, se arată că enumerarea facultăților mintale nu reprezintă o listă de capacități mintale, cele dintâi reprezentând fundamentul cauzal care stă la baza capacității decizionale. Jerry A. FODOR, *The Modularity of Mind: An Essay on Faculty Psychology*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1983, pp. 24-25.

45 Adoptată de Organizația Mondială a Sănătății, la Geneva, în 2001.

incluse ca abilități mintale: conștiința, orientarea, funcțiile intelectuale, temperamentul și personalitatea, energia și impulsul, somnul, atenția, memoria, funcțiile emoționale, percepția, gândirea, funcțiile cognitive superioare și limbajul [46]. Nu în ultimul rând, în document sunt prevăzute ca fiind funcții mintale, în special, funcțiile cognitive de nivel înalt („higher-level cognitive functions"), în care sunt incluse funcții precum luarea deciziilor, gândirea abstractă, planificarea, flexibilitatea mintală, conștientizarea stării și a împrejurărilor (insight-ul) și judecata [47].

Descoperirile științifice moderne privind funcționarea și dezvoltarea creierului uman, întăresc afirmațiile de mai sus și arată că, până în momentul morții unei persoane, activitatea creierului, sub forma producerii de noi neuroni (neurogeneză) este încă prezentă, chiar și în cazul pacienților cu boli incurabile, aflați în fază terminală [48].

46 World Health Organization, *International Classification of Functioning, Disability and Health*, Geneva, 2001, online: https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/83e1c3e0-cf9e-4063-a424-71ccc9a84ded/content↗, p. 50 și urm.

47 • Ibidem*, p. 54 și urm.

48 Celulele stem neuronale au fost mult timp ignorate, în parte, din cauza incompatibilității lor cu teoria predominantă conform căreia creierul este analog unei mașini sofisticate sau unui computer și că astfel de entități nu trec prin procesul de dezvoltare a unor noi componente. Cu toate că descoperirea celulelor stem neuronale, la șobolani, de către Joseph Altman și Gopal D. Das, de la Massachusetts Institute of Technology, în 1965, a fost primită, inițial, cu scepticism, ulterior, în anii 1980, Fernando Nottebohm, un ornitolog, continuă demersul de cercetare în domeniu. Acesta din urmă a fost intrigat de observația conform căreia păsările cântătoare efectuează vocalize noi, cu fiecare sezon care trece. Prin urmare, a efectuat o examinare a creierelor păsărilor în cauză și a descoperit că, în sezonul în care păsările cântă cel mai mult, se formează noi celule cerebrale în zona creierului, responsabilă de învățarea cântecelor. În lumina descoperirii lui Nottebohm, oamenii de știință au inițiat cercetări asupra animalelor care seamănă mai mult cu oamenii. Elizabeth Gould de la Universitatea Princeton a fost prima care a identificat celulele stem neuronale la primate. Ulterior, Eriksson și Gage au conceput o metodă inovatoare de colorare a celulelor creierului cu un marker, denumit

În susținerea afirmațiilor noastre se pot aduce și concluziile formulate în Avizul consultativ negativ nr. 8239/10.12.2021 al Consiliului Economic și Social[49], referitor la proiectul de Lege privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale, unde s-a învederat că „deteriorarea totală a oricărei funcții a organismului, inclusiv cea cognitivă, NU EXISTĂ". Constatăm, însă, că acest semnal de alarmă a fost ignorat în următoarele etape legislative privind adoptarea Legii nr. 140/2022. Prin raportare la cele de mai sus, concluzionăm că raționamentul regăsit în cuprinsul avizului prevăzut *supra* este validat și completat de către descoperirile medicale privind funcționarea și dezvoltarea creierului uman, inițiate încă din secolul precedent.

În pofida imposibilității conceptuale a cerinței degradării totale a facultăților mintale folosite de legiuitor în cadrul Legii nr. 140/2022, o linie de gândire bazată pe fundamente identice se desprinde din conținutul normelor metodologice privind procesul de evaluare medicală și psihologică a persoanelor vizate de noile mecanisme de ocrotire și sprijin. În concret, în cadrul anexei a doua adoptată prin Ordinul 3423/2128/2022[50], în contextul întocmirii raportului de evaluare, specialiștii

BrdU, care este internalizat de neuroni în timpul formării lor și care prezintă un semnal fluorescent la examinarea microscopică. Eriksson și Gage au cerut permisiunea pacienților ființe umane, aflați în fază terminală, pentru a le injecta markerul. Ulterior deceselor pacienților, cercetătorii au efectuat o examinare a creierelor acestora, cu prilejul căreia au descoperit existența de noi neuroni, formați în hipocampus, inclusiv în ultimele momente de viață. Cf. Norman Doidge, (M.D), *The Brain that changes itself. Stories of personal triumph from the frontiers of brain science*, Penguin Books, London, 2007, pp. 250-251.

49 Cf. https://www.cdep.ro/proiecte/2022/100/30/1/ces147.pdf↗.

50 Ordinul 3423/2128/2022 privind aprobarea metodologiei și a raportului de evaluare medicală și psihologică a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale în contextul dispunerii, prelungirii, înlocuirii sau ridicării măsurii de ocrotire, M.Of.nr. 1128 din 2022.

evaluatori au obligația de a propune „consilierea juridică la persoanele cu status mental afectat ușor sau moderat și cu o competență restrânsă sau propunerea privind măsura tutelei speciale la persoanele cu status mental afectat sever și care nu au competență".

La o primă analiză a prevederilor redate, observăm faptul că cerințele din legislația civilă privind instituirea tutelei speciale și a consilierii judiciare dobândesc noi valențe. Mai exact, deteriorarea facultăților mintale este „cuantificată" prin raportare la calificativul afectării statusului mintal, iar nevoia de consiliere/reprezentare a persoanei prin aprecieri cu privire la competența mintală, ce poate fi păstrată parțial sau pierdută total.

În mod concis, în ceea ce privește noțiunea de status mintal, dezvoltările științifice o definesc ca fiind o evaluare a stării cognitive și afective a pacientului, care privește mai multe domenii distincte, precum: aspectul și comportamentul, afectivitatea și dispoziția, atenția, memoria, limbajul, funcțiile executive, gândirea, percepția, orientarea, judecata etc.[51] Rezultatele unei asemenea examinări arată că o constatare anormală într-un anumit domeniu nu ar trebui să fie, *per se,* suficientă nici măcar pentru stabilirea unui diagnostic[52]. Cu referire la mențiunea privind afectarea severă a statusului mintal, corelată tutelei speciale, constatăm că rezultatul examinării statusului mintal ar trebui să constituie o imagine actuală și detaliată a funcționării abilităților mintale ale persoanei, iar nu un calificativ global de severitate. Astfel, deși expresia „status mintal afectat sever" poate reprezenta un mijloc descriptiv în practica clinică, aceasta nu constituie, în lipsa individualizării

51 Mario F. Mendez, *The Mental Status Examination Handbook*, ed. I, Elsevier, Philadelphia, 2022, pp. 3–4, 50.

52 Anna T. Wiley, James W. Dreher, Jill D. London, „Mental Status Examination in Primary Care", în *American Family Physician*, vol. 109, nr. 1, 2024, pp. 51–60, în special p. 59.

domeniilor afectate, o categorie tehnică suficient de precisă, care să servească scopului de întocmire a raportului de evaluare[53].

Pe de altă parte, în măsura în care coroborăm precizarea din normele metodologice privind afectarea severă a statusului mintal cu cerința, de asemenea globală, privind lipsa competenței persoanei față de care se propune tutela specială, se poate desprinde fizionomia reală a măsurii de ocrotire în cauză. Mai exact, asemenea vechii legislații în materia ocrotirii persoanei fizice prin interdicție judecătorească, ce orbita hotărâtor înspre cerința lipsei discernământului[54], noua reglementare a tutelei

53 Accentuarea noastră este susținută și de către instrumente de referință în materia dizabilităților mintale, precum DSM, în cuprinsul căruia, pentru diferitele tipuri de dizabilități sunt prevăzuți indicatori și cerințe specifice pentru diagnosticarea și evaluarea severității lor, nefiind permisă aprecierea generică a acestora, cf. AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION, *DSM-5-TR Self-Rated Level 1 Cross-Cutting Symptom Measure—Adult*, 2013, p. 3, online: https://www.psychiatry.org/getmedia/e0b4b299-95b3-407b-b8c2-caa871ca218d/APA-DSM5TR-Level1MeasureAdult.pdf↗.

54 Art. 211 din Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil a detaliat cerința globală de incapacitate, precizând că: „În sensul Codului civil precum și al legislației civile în vigoare, prin expresiile alienație mintală sau debilitate mintală se înțelege o boală psihică ori un handicap psihic ce determină incompetența psihică a persoanei de a acționa critic și predictiv privind consecințele social-juridice care pot decurge din exercitarea drepturilor și obligațiilor civile".
Caracterul generic al incapacității mintale al persoanei ce se dorea a fi ocrotită, sub forma lipsei discernământului, este reținut și la nivelul doctrinei proxime adoptării Codului civil din 2009, cf. Titus PRESCURE, Roxana MATEFI, *Drept civil. Partea generală. Persoanele. Conform noului Cod civil*, Hamangiu, 2012, pp. 321-322; Carmen Tamara UNGUREANU, *Manual de drept civil. Partea Generală. Persoanele*, Hamangiu, București, 2010, pp. 87-88; Gabriel BOROI, *Drept civil. Partea generală. Persoanele, ed. a IV-a,* Hamangiu, București, 2010, p. 426; Iosif Robi URS, Carmen TODICĂ, *Drept civil. Teoria persoanelor*, Hamangiu, București, 2016, pp. 187-188; Ovidiu UNGUREANU, Cornelia MUNTEANU, *Drept civil. Persoanele în reglementarea noului Cod civil. ed. a III-a,* Hamangiu, București, 2015, p. 383, unde inclusiv lipsa parțială de discernământ este menționată ca fiind suficientă pentru instituirea interdicției judecătorești.

speciale tinde să fie detalierea aceluiași fenomen, însă cu o terminologie variată. Simpla mențiune privind lipsa competenței persoanei folosită în contextul procesului de evaluare a persoanei cu dizabilități, fără alte precizări și indicații cu privire la domeniul în care este constatată, corelată cu cel mai puternic grad de afectare a statusului mintal regăsit în raportul de evaluare, riscă să facă inoperantă tutela specială în materia individualizării.

Explicația din spatele utilizării criteriului de degradare a facultăților mintale de către legiuitorul român, ca fiind o condiție prealabilă obligatorie pentru instituirea de măsuri de protecție „incapacitante", poate fi corelată cu modelul medical (de reabilitare) al dizabilității[55]. Acest concept abordează

Subscriem punctului de vedere riguros exprimat în cadrul cercetărilor academice recente, conform căruia, reforma legislativă adusă prin Legea nr. 140/2022 ne obligă să regândim ideologii și expresii juridice adânc înrădăcinate în cultura noastră juridică, printre care se numără „panaceul conceptual" al lipsei discernământului. Semnificația expresiei lipsei de discernământ a unei persoane fizice, în contextul consacrărilor internaționale în materie, reprezintă, în realitate, „nerespectarea standardului social al abilităților cognitive, care sunt cerute unui individ în societatea în care trăiește". Cf. Cristian-Ionuț Grigoraș, op.cit., p. 18.

55 Deși recunoașterea modelului medical de dizabilitate a reprezentat un fundament pentru consolidarea modelului bazat pe drepturile persoanelor cu deficiențe, promovat și în prezent, cel dintâi a fost supus unei examinări minuțioase și nu a fost imun la critici. La un nivel principial, raționamentul din spatele modelului medical a fost vehement reprobat, fiind considerat că tinde să admită „moartea juridică" a celui în cauză. Amploarea criticii a generat teoretizarea conceptului specific modelului medical al „idealului social al ștergerii (*the social ideal of erasure*)". Pentru detalii, cf. David T. Mitchell, *Foreword,* în Henri-Jacques Stiker, *A History of Disability, Translated by William Sayers*, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 1999, p. XXI. Fenomenul „idealului social al ștergerii" se bazează pe faptul că persoana cu dizabilități este văzută ca deviind de la un presupus standard de normalitate, impus de colectivitate. Cf. Christian Courtis, „Discapacidad e inclusión social: retos teóricos y desafíos prácticos. Algunos comentarios a partir de la Ley 51/2003", în *Jueces para la Democracia*, nr. 51, 2004, p. 7.

dizabilitatea ca fiind o „problemă individuală”, cauzată în mod direct de o boală, un accident sau o stare de sănătate și care necesită îngrijiri profesionale sub forma unui tratament individual. Din punct de vedere juridic, caracteristic pentru sistemele care promovează dizabilitatea ca model medical este protecția bazată pe incapacitate și tutelă, în detrimentul celor ce promovează valorificarea capacității reziduale și a măsurilor de sprijin.

Luând în considerare aspectele expuse, apreciem că prevederile alin. (1) și (4) art. 164 C.civ., referitoare la cerința degradării totale a facultăților mintale în cazul tutelei speciale, ilustrează o vădită disonanță prin raportare la consacrările de la nivel mondial, conform cărora facultățile mintale constituie atributul ființelor, manifestat printr-o multitudine de abilități, competențe și însușiri de natură și manifestare diferite, despre care nu se poate afirma că pot lipsi în totalitate și, mai mult, care pot evolua și se pot dezvolta pe întreg parcursul vieții.

IV Domeniul de aplicare *ratione aetatis* a măsurilor de ocrotire

În contextul actual privind ocrotirea persoanelor fizice vulnerabile, mecanismele de protecție sunt divizate, în raport de beneficiarii lor, între măsuri destinate persoanelor majore, respectiv minore. Aplecarea legiuitorului în consacrarea unor cadre normative performante, care să răspundă exigențelor practice și circumstanțelor variate în care se află aceste grupuri

demografice, este disproporționată[56]. Mai exact, din discrepanța legislativă amintită reiese predominanța interesului legiuitorului național în reglementarea domeniului de ocrotire al majorilor, în comparație cu cel al minorilor[57] și care neglijează nevoia de protecție a acestora din urmă prin prisma paradigmei promovate de CDPD.

Printre reglementările răzlețe din materia măsurilor de ocrotire introduse prin Legea nr. 140/2022, care vizează și impuberii, menționăm art. 164 alin. (6) C.civ., care prevede:

> „Pot beneficia de tutelă specială și minorii cu capacitate de exercițiu restrânsă. Cu toate acestea, atunci când instanța de tutelă apreciază că ocrotirea persoanei se poate realiza prin instituirea curatelei sau prin punerea sa sub consiliere judiciară, această măsură se poate dispune cu un an înainte de data împlinirii vârstei de 18 ani și începe să producă efecte de la această dată".

56 În cadrul art. 5 alin. (1) CDPD, destinat principiului nediscriminării și al egalității, se prevede că: „Statele părți recunosc că toate persoanele sunt egale în fața legii și au dreptul, fără nicio discriminare, la protecție egală și la beneficii egale în fața legii".
În virtutea principiului evocat, statele părți la Convenție trebuie să garanteze că persoanele aflate în situații similare sunt tratate în mod egal atât în plan juridic, cât și practic și să asigure eradicarea tuturor formelor de discriminare pe motiv de dizabilitate. Cf. Valentina della FINA, Rachele CERA, Giuseppe PALMISANO (ed.), *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, A Commentary*, Springer International Publishing, Cham, Switerland, 2017, p. 160. Totodată, din lit. p) a Preambulului Convenției se desprinde ideea generală că, statele semnatare sunt: „Preocupate de condițiile dificile cu care se confruntă persoanele cu dizabilități care sunt supuse unor forme multiple sau agravate de discriminare pe criteriul rasei, culorii, sexului, limbii, religiei, opiniilor politice sau de altă natură, originii naționale, etnice, indigene sau sociale, averii, nașterii, **vârstei** sau altui statut".

57 Atragem atenția asupra faptului că adoptarea Legii nr. 140/2022 a avut menirea de a transpune imperativele Curții Constituționale, trasate prin Decizia nr. 601/2020, în care s-a constatat neconstituționalitatea interdicției judecătorești, măsură rezervată, preponderent, persoanelor majore, minorii fiind guvernați, și în prezent, de autoritate părintească, în forma sa tradițională.

Totodată, în cadrul alin. (1) al art. 176 C.civ., se prevede că „minorul care, la data instituirii tutelei speciale, se află sub ocrotirea părinților, rămâne sub această ocrotire până la data când devine major, fără a i se numi un tutore", prevederile art. 174 C.civ. privind obligațiile tutorelui celui ocrotit prin consiliere judiciară ori, după caz, tutelă specială, rămânând aplicabile.

Poziționarea prevederilor redate anterior în cadrul amplu al capitolului dedicat „Ocrotirii majorului prin consiliere judiciară și tutelă specială"[58] poate genera, la o primă lectură, interpretarea conform căreia măsura tutelei speciale devine incidentă efectiv doar atunci când cel ocrotit împlinește vârsta de 18 ani, până la această dată putându-se strict demara procesul judiciar de instituire a tutelei speciale. O astfel de abordare, chiar dacă o considerăm restrictivă, prezintă avantajul celerității în instituirea măsurii de ocrotire, admițând posibilitatea parcurgerii tuturor etapelor procedurale obligatorii, în perioada minoratului, urmând ca eficacitatea propriu-zisă a măsurii tutelei speciale să survină odată cu împlinirea vârstei majoratului.

Într-o altă interpretare[59], la care ne raliem și pe care ne propunem să o nuanțăm, prevederile art. 164 alin. (6) C.civ. permit ca beneficiari ai măsurii tutelei speciale să poată fi și minorii cu capacitate de exercițiu restrânsă, însă, cu diferența notabilă față de ipoteza expusă anterior că, în acest context, mecanismul tutelei nu este dispus doar formal, ci își și produce efectele depline odată cu rămânerea definitivă a hotărârii, pe perioada minoratului.

Chiar dacă textele legale în discuție nu se remarcă prin indiscutabilă claritate, unele indicii privind admisibilitatea celei

58 În concret, sediul legal se află în Cartea I, „Despre persoane", Titlul III, „Ocrotirea persoanei fizice".

59 Șerban Diaconescu, Paul Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, vol. I, București, Hamangiu, 2022, p. 127; Cristian Paziuc, în Marian Nicolae (coord.), George-Alexandru Ilie, Cristian Paziuc, Radu Rizoiu, *Drept civil. Persoanele, ed. a II-a,* Solomon, București, 2025, p. 255.

din urmă interpretări expuse se desprind din denumirea marginală a art. 176 C.civ., care face referire expresă la „minorul care beneficiază de tutelă specială". De asemenea, aducem ca argument și textul alin. (1), teza a II-a al aceleiași dispoziții legale privind transpunerea obligațiilor tutorelui persoanei majore în sarcina părinților care ocrotesc un minor ce beneficiază de tutelă specială. Din formularea reprodusă deducem că în ipoteza tutelei speciale dispusă în privința unui copil, pe perioada minoratului, ocrotitorul său legal este însărcinat nu doar cu îndatoririle ce îi revin în baza autorității părintești, ci și cu cele ale tutorelui, care derivă din tutela specială. Nu în ultimul rând, învederăm că incidența consecințelor tutelei speciale până la împlinirea vârstei majoratului subiectului se impune a fi admisă și pentru considerentul că legiuitorul a înțeles să condiționeze de acest prag, în manieră neechivocă, doar momentul producerii efectelor juridice ale curatelei și ale consilierii judiciare, nu și al tutelei speciale[60].

Justificarea raționamentului nostru se poate desprinde și din raportarea la vechea reglementare[61] a interdicției judecătorești, care avea un conținut identic cu forma actuală a art. 164 alin. (6) C.civ., pe care doctrina vremii îl tălmăcea în sensul în care măsură interdicției judecătorești putea să își producă efectele veritabile față de un minor cu capacitate de exercițiu restrânsă[62]. Potrivit specialiștilor, prin reglementarea redată, se găsea rezolvare concretă pentru cazul minorului care a împlinit

60 Art. 164 alin. (6) teza a II-a C.civ., coroborat cu art. 176 alin. (4) C.civ.

61 Textul art. 164 alin. (2) C.civ. precedent reformei din materia ocrotirii persoanei fizice dispunea în sensul: „pot fi puși sub interdicție judecătorească și minorii cu capacitate de exercițiu restrânsă".

62 Mircea N. Costin, *Marile instituții ale dreptului civil român. Persoana fizică și persoana juridică. 2,* Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 256; Gheorghe Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil,* Șansa, București, 1992, p. 303; Ernest Lupan, Dan Andrei Popescu, Amalia Marga, *Drept civil român. Subiectele raportului juridic civil,* Argonaut, Cluj-Napoca, 1996, pp. 157-158; Pavel Perju în Mona-Maria Pivniceru, Pavel Perju, Corina

vârsta de 14 ani și care, de drept comun, avea un regim restrâns al capacității de exercițiu, dar care, în fapt, se afla într-o situație de vulnerabilitate mintală specifică interdicției. În concret, prin efectul dispunerii interdicției judecătorești, minorul beneficia de reprezentare la încheierea actelor, nu doar la împlinirea vârstei de 18 ani, ci începând cu vârsta de 14 ani, moment de la care avea statutul juridic de persoană lipsită de capacitate de exercițiu[63].

Apreciem ca pertinentă o rațiune identică și sub imperiul reglementărilor actuale ale măsurilor judiciare de ocrotire, cu impact asupra capacității, impunându-se, însă, unele nuanțări. Dacă sub vechea reglementare, instituirea interdicției judecătorești avea, invariabil, aceeași finalitate, anume lipsirea de capacitate de exercițiu a celui ocrotit, în prezent, reglementarea tutelei speciale ne obligă să privim regimul capacității de exercițiu al subiectului prin prisma unor noi instrumente și concepte juridice. Mai exact, în virtutea ultimelor modificări legislative, legiuitorul a decis, cel puțin declarativ, în cadrul art. 168 alin. (4) C.civ., ca măsurile de ocrotire privind consilierea judiciară și tutela specială să poată fi individualizate de către instanța de tutelă, prin stabilirea categoriilor de acte pentru care cel ocrotit are nevoie de protecție prin încuviințare, respectiv reprezentare. Astfel, în cadrul normei enunțate, s-a prevăzut posibilitatea instanței de a dispune, chiar și numai în parte, măsura consilierii judiciare sau a tutelei speciale[64]. În consecință, în actuala reglementare, principalele efecte în materia ocrotirii constau în retragerea capacității de exercițiu, în cazul tutelei speciale și atribuirea regimului capacității de exercițiu restrânse pentru consiliere judiciară, în întinderea

Voicu, *Codul civil adnotat. vol. I. Articol 1-257. Despre legea civilă. Despre persoane,* Hamangiu, București, 2013, pp. 252-253.

63 Ionel Reghini, Șerban Diaconescu, Paul Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, Hamangiu, București, 2013, p. 174.

64 Cf. secțiunea III din prezenta lucrare.

stabilită de instanță, oricare dintre aceste măsuri putând admite și capacitatea deplină a aceluiași subiect de drept[65].

Corelând aspectele evidențiate cu situația minorului cu capacitate de exercițiu restrânsă, față de care s-a instituit tutela specială deplină, desprindem faptul că, în temeiul art. 164 alin. (6), coroborat cu art. 176 alin. (1) C.civ., acesta își pierde capacitatea de exercițiu restrânsă de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de ocrotire, moment de la care va putea fi reprezentat în încheierea actelor sale, întocmai potrivit precedentului regim al interdicției judecătorești. În cazul în care instanța stabilește tutela specială parțială a minorului, regimul său de ocrotire, în ceea ce privește capacitatea de exercițiu, va suferi modificări consistente. În concret, pupilul păstrează regimul legal de capacitate de exercițiu restrânsă, în baza art. 41 alin. (1) C.civ., acompaniat de regimul lipsei capacității de exercițiu, delimitarea domeniilor de aplicare ale celor două tipuri de capacități rezultând din hotărârea judecătorească de instituire a tutelei speciale. Prin urmare, în contextul de față, autoritatea părintească reprezintă un regim de ocrotire prin care minorul care a împlinit vârsta de 14 ani își exercită capacitatea civilă, cu sprijinul ocrotitorilor săi, sub forma încuviințării și reprezentării, în parametrii protecției părintești, astfel cum au fost modificați de organul judiciar.

Așadar, în ipoteza tutelei speciale parțiale, dispusă în legătură cu minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă, ocrotitorii vor respecta regimul de capacitate al minorului, stabilit de lege și de organul judiciar, într-o configurație diferită față de ocrotirea

65 Șerban Diaconescu, Paul Vasilescu, op.cit., p. 131; Carmen Tamara Ungureanu, Ionuț-Alexandru Toader, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, ed. a VI-a revizuită și adăugită, Hamangiu, București, 2024, p. 497; Cristian Paziuc, în Marian Nicolae (coord.), George-Alexandru Ilie, Cristian Paziuc, Radu Rizoiu…, p. 262.

părintească tradițională, respectiv într-o manieră extinsă[66]. În exemplul evocat de noi, minorul este ocrotit printr-o autoritate părintească augmentată[67], deoarece se conferă protectorilor funcții de reprezentare, prin derogare de la dispozițiile art. 501 alin. (2) C.civ.[68] și art. 41 C.civ.

Nu în ultimul rând, teza admisibilității instituirii tutelei speciale față de minorul care a împlinit vârsta de 14 ani își găsește justificare și prin prisma principiilor actualizate în materia ocrotirii persoanei fizice din cadrul art. 104 C.civ. În concret, principiile în materia ocrotirii sunt menite să ilustreze seturi de norme cadru, aplicabile holistic, indiferent de intensitatea și tipul dizabilității, cu respectarea circumstanțelor în care se regăsește cel în cauză și fără a folosi în mod disproporționat criterii precum vârsta. Cu precădere, ne prevalăm de alin. (4)

66 Sintagma „autoritate părintească extinsă", în contextul de față, reprezintă aprecierea subiectivă și conceptuală a subsemnatei, consacrată pentru prima dată în Gabriela-Rodica Ghile-Buzan, op.cit., pp. 124-126.

67 Pentru opinia potrivit căreia autoritatea părintească poate coexista cu măsura tutelei speciale pe perioada minoratului celui ocrotit, în virtutea faptului că ambele mecanisme reprezintă forme de protecție cu temeiuri și conținuturi distincte, cf. Lucia Irinescu, *Dreptul familiei,* Hamangiu, București, 2024, p. 443. Susținem opinia autoarei datorită promovării autonomiei conceptuale a autorității părintești, care deși se suprapune, parțial, cu figura juridică a tutelei speciale, păstrează trăsături proprii. Pentru detalieri privind conținutul autorității părintești v. *Ibidem,* pp. 443-476; Emese Florian, Marius-Ioan Floare, *Dreptul familiei. Căsătoria. Regimuri matrimoniale. Filiația,* ed. a IX-a, C.H. Beck, București, 2024, pp. 547-591; Marieta Avram, *Drept civil. Familia,* ed. a III-a revăzută și adăugită, Hamangiu, București, 2022, pp. 458-486; Adina Renate Motica, *Dreptul civil al familiei. Raporturile nepatrimoniale. Curs teoretic și practic*, ed. a IV-a, revăzută și adăugită, Universul Juridic, București, 2023, pp. 308-314; Cristina Nicolescu, *Dreptul familiei,* ed. a II-a, Solomon, București, 2023, p. 147; Cristina Codruța Hageanu, *Dreptul familiei*, ed. a III-a, Hamangiu, București, 2023, pp. 286-302.

68 Art. 501 alin. (2) C.civ. prevede că: „După împlinirea vârstei de 14 ani minorul își exercită drepturile și își execută obligațiile singur, în condițiile legii, însă numai cu încuviințarea părinților și, după caz, a instanței de tutelă".

al art. 104 C.civ.[69], care consacră principiul necesității și al proporționalității, în virtutea căruia autoritatea judiciară care stabilește și dispune acordarea sprijinului este ținută să respecte nevoile și circumstanțele personale ale ocrotitului și să dozeze intensitatea ocrotirii în mod corespunzător.

În lumina principiilor invocate, observăm și o altă fațetă injustă a sistemului de ocrotire, în ceea ce privește beneficiarii mecanismelor de protecție. Astfel, având în vedere faptul că art. 164 alin. (6) C.civ. admite instituirea tutelei speciale doar față de minorii cu capacitate de exercițiu restrânsă, iar art. 164 alin. (1) C.civ. doar în raport de majori, dintr-o interpretare *per a contrario* a textului, rezultă că cei care nu au împlinit vârsta de 18 ani, dar au capacitate de exercițiu deplină – ca urmare a emancipării sau căsătoriei –, nu pot beneficia de această măsură de ocrotire decât după împlinirea vârstei de 18 ani[70].

De asemenea, reiterăm faptul că doar majorii pot beneficia efectiv de consiliere judiciară, odată cu împlinirea vârstei de 18 ani, începând cu vârsta de 17 ani putând doar să fie demarat

69 Potrivit art. 104 alin. (4) C.civ. „Măsurile de ocrotire a majorului sunt dispuse pentru cel mai scurt termen posibil, numai în caz de necesitate, și sunt proporționale și individualizate în funcție de gradul de alterare a facultăților mintale, precum și de necesitățile persoanei ocrotite și circumstanțele în care aceasta se găsește".

70 Literatura de specialitate subliniază faptul că „obligația de a fi major", impusă beneficiarului măsurilor de ocrotire, ar trebui să includă și cazurile de dobândire anticipată a capacității depline de exercițiu. Cf. Cristian Paziuc, *Interesul persoanei vulnerabile, vector al noului regim de ocrotire al persoanei fizice*, în Valeriu Stoica (coord.), *Noțiunea de interes în Codul civil: convergențe și divergențe* în: *Revista Română de Drept Privat,* nr. 4/2023, Universul Juridic, pp. 123, 127.
Rațiunea considerentului principial de asimilare a situației juridice a minorilor care au dobândit capacitate deplină de exercițiu (prin căsătorie sau emancipare), cu regimul capacității depline asociate majorilor, este împărtășită și la nivel internațional. Cf. José Carlos Erdozaín López (ed.), Rodrigo Bercovitz Rodríguez-Cano (dir.) *Código civil, edición actualizada septiembre 2022*, Tecnos, Madrid, 2022, pp. 195-196.

procesul judiciar de ocrotire, astfel cum prevede teza a II-a a art. 164 alin. (6) C.civ. Așadar, nici decizia normativă tocmai ilustrată nu corespunde principiilor ocrotirii, neținând cont de faptul că nu doar majorii, ci și minorii, se pot afla în situația de a avea nevoie de protecția regimului capacității de exercițiu restrânse și, în special, minorii care au dobândit un regim deplin al capacității.

Mai exact, în baza art. 41 alin. (3) C.civ., coroborat cu art. 42 alin. (2) C.civ., un minor care a împlinit vârsta de 14 ani are dreptul de a încheia singur actele de conservare, de administrare care nu îl prejudiciază, de acceptare a unei moșteniri, de acceptare a unor liberalități fără sarcini, actele de dispoziție de mică valoare, cu caracter curent și care se execută la data încheierii lor, să își exercite drepturile și să își îndeplinească obligațiile, precum și să dispună singur de veniturile dobândite prin încheierea actelor privind munca, îndeletnicirile artistice sau sportive ori referitoare la profesia sa. Pentru toate celelalte aspecte, subiectul are nevoie de încuviințarea ocrotitorului legal, și, după caz, de autorizarea instanței de tutelă. Astfel, pentru situațiile în care, raportat la un caz concret al unui minor, regimul capacității de exercițiu restrânse este mult prea permisiv, în sensul că din cauza dizabilității, a nevoilor și a circumstanțelor în care se află s-ar dovedi că are nevoie de încuviințare sporită din partea ocrotitorului, respectiv în privința actelor pe care legea îl îndrituiește să le încheie singur și neasistat, legea obligă minorul „să aștepte" până la împlinirea vârstei majoratului[71].

Extrapolând ipoteza lansată, ne imaginăm situația unui minor cu capacitate de exercițiu restrânsă, cu dizabilitate intelectuală

71 Sistemul englez prevede o soluție pentru minorii care se află în imposibilitate de fapt de a-și exercita singuri anumite drepturi pentru care legea le conferă o asemenea prerogativă, prin aducerea lor la îndeplinire de către ocrotitor sau instanță. Cf. Emma Cave, „Goodbye Gillick? Identifying and resolving problems with the Concept of Child Competence" în *Legal Studies*, vol. 34, nr. 1, 2014, p. 106.

și psihosocială, pentru care s-ar stabili în concret că are nevoie de încuviințare pentru domenii în care, în baza legii, poate acționa singur, și, concomitent, se impune a fi reprezentat, în domenii pentru care legea impune cerința încuviințării. Pentru a evidenția problematica ridicată, propunem ca exemplu cazul unui tânăr de 15 ani, jucător profesionist de fotbal, care a încheiat un contract de activitate sportivă, generator de venituri, cu încuviințarea părinților, și care, pe parcursul executării lui, a suferit un traumatism cranio-cerebral, care îi afectează funcționarea facultăților mintale. În urma soldării evenimentului, minorul se află în imposibilitate de a-și executa obligațiile asumate și de a încheia un acord de încetare a contractului cu clubul sportiv, însă, își păstrează, parțial, aptitudinea mintală de a încasa sumele scadente rezultate din contract și de a dispune de veniturile astfel dobândite.

În mod sintetic, în temeiul art. 42 alin. (1) C.civ.[72], încetarea contractului de activitate sportivă se realizează personal de către minorul cu vârsta de 15 ani, însă cu încuviințarea ocrotitorului, fapt lipsit de fezabilitate practică, deoarece sportivul are nevoie de reprezentare. De asemenea, pentru a dispune de sumele de bani izvorâte din contract, în virtutea art. 42 alin. (2) C.civ., minorul are doar posibilitatea de a acționa singur, deși, ca urmare a accidentului, nu își păstrează abilitățile necesare pentru asemenea decizii, având nevoie de încuviințarea părinților.

Așadar, ipoteza practică expusă de noi reliefează lacunele legislative din dreptul pozitiv, potrivnice realizării depline a protecției minorilor vulnerabili, prin mecanisme care să permită cumulul de funcții de reprezentare, cu cele de încuviințare, în cadrul unei unice măsuri de ocrotire.

72 Art 42 alin (1) C.civ.: „Minorul poate să încheie acte juridice privind munca, îndeletnicirile artistice sau sportive ori referitoare la profesia sa, cu încuviințarea părinților sau a tutorelui, precum și cu respectarea dispozițiilor legii speciale, dacă este cazul".

Tot prin raportare la cerința majoratului, în vederea instituirii consilierii judiciare, observăm faptul că minorii emancipați sau căsătoriți sunt excluși de la beneficiul unui asemenea instrument de protecție, cu toate că din cauza dizabilităților și a situației particulare în care se află, s-ar justifica încuviințarea actelor într-unul sau mai multe domenii ale vieții juridice. Făcând aplicarea art. 164 alin. (6) C.civ., și având în vedere faptul că, în sensul legii civile, cel în nevoie de ocrotire poate fi, legal, încă un minor, dar cu capacitate deplină de exercițiu, constatăm că acesta poate beneficia de măsura consilierii judiciare doar de la vârsta de 18 ani[73]. În consecință, până la atingerea vârstei majoratului, minorul emancipat sau căsătorit încheie orice acte juridice fără încuviințare sau autorizare, indiferent de efectele potențial păgubitoare pe care le-ar putea genera aceste acțiuni asupra patrimoniului sau asupra persoanei sale.

În pofida faptului că minorului cu capacitate deplină de exercițiu îi este limitată implicit posibilitatea de a beneficia de consiliere judiciară, fiind, totodată, lipsit de autoritate părintească prin efectul dobândirii anticipate a capacității, identificăm posibile mecanisme de sprijin, ce decurg din calitatea de soț, precum mandatul judiciar sau gestiunea paralelă. Cu toate acestea, pârghiile legale exemplificate, specifice regimului primar, se pot adeveri ca fiind insuficiente, întrucât vizează strict sfera raporturilor patrimoniale în care este implicat cel în cauză, nebeneficiind de garanțiile și cadrul normativ al unor măsuri de ocrotire propriu-zise, precum consilierea judiciară sau tutela specială.

73 Pentru opinia pe care o împărtășim, potrivit căreia consilierea judiciară ar trebui să fie admisibilă față de o persoană minoră care a dobândit anticipat capacitate de exercițiu deplină prin efectul emancipării sau al căsătoriei, cf. George-Alexandru Ilie, în Marian Nicolae (coord.), George-Alexandru Ilie, Cristian Paziuc, Radu Rizoiu, *Drept civil. Persoanele, ed. a II-a,* Solomon, București, 2025, p. 255.

Restrângerea domeniului de aplicabilitate incidentă în cazul consilierii judiciare, în sensul de a putea profita de eficacitatea sa doar odată cu împlinirea vârstei de 18 ani, este aplicabilă, în baza art. 176 alin. (4) C.civ., și în cazul curatelei, până la momentul precizat, fiind posibilă doar demararea procedurii de instituire. Așadar, minorul cu capacitate de exercițiu deplină, care se află într-una din situațiile prevăzute de art. 178 C.civ., este înlăturat și de la posibilitatea de a beneficia efectiv de măsura curatelei, până la împlinirea vârstei majoratului.

În lumina celor prezentate, atragem atenția asupra aspectului că reforma în materia ocrotirii, demarată prin Decizia CCR, ar fi fost oportun să fie îndreptată către persoanele cu dizabilități, care se află într-o stare de nevoie, fără a se face distincție în funcție de vârsta vulnerabililor. Din maniera de reglementare a noilor mecanisme de ocrotire, se cristalizează predilecția legiferatoare pentru problematica ocrotirii sferei persoanelor majore, care tinde să monopolizeze reforma legislativă, opțiune ce poate fi catalogată ca fiind discriminatorie, în lipsa altor inițiative de anvergură în segmentul dedicat minorilor. În concluzia celor expuse, pentru asigurarea egalității și nediscriminării, se impune o reconfigurare normativă a protecției minorilor, care să reflecte realitățile practice și să răspundă necesității de individualizare a sprijinului, în funcție de situațiile lor concrete.

Concluzii

Cercetarea domeniului de incidență a măsurilor de ocrotire restrictive de capacitate, introduse prin Legea nr. 140/2022, cu acordarea unei atenții sporite segmentului beneficiarilor cadrului legal, reliefează punctul forte al reformei, respectiv al asimilării unor concepte și instrumente noi în materia salvgardării drepturilor și libertăților celor vulnerabili.

Pe de altă parte, rezultatele întreprinse ne relevă imprecizii care se impun a fi remediate, cu prilejul repunerii în discuție a problematicii. În acest sens, exemplificăm faptul că prin prisma tipologiilor de dizabilitate, cadrul normativ trebuie redimensionat într-o manieră care să asigure disponibilitatea ocrotirii persoanelor vulnerabile în sens larg și evitarea condiționării protecției pe criterii rigide, precum apartenența subiecților la o categorie medicală.

De asemenea, reliefăm faptul că, în plan național, alegerea măsurii de protecție concrete este dictată, în primul rând, prin prisma gradului de deteriorare a facultăților mintale, chiar dacă studiile internaționale solicită luarea în considerare a aptitudinilor persoanei, prin valorificarea capacității decizionale, și nu a inaptitudinilor acesteia. Astfel, de *lege lata,* pierderea parțială a facultăților mintale, respectiv statusul mintal afectat ușor și competența decizională restrânsă atrag aplicabilitatea măsurii consilierii judiciare, iar pierderea totală a facultăților mintale, statusul mintal afectat sever și lipsa de competență atrag măsura tutelei speciale, nevoia concretă de sprijin intensificat sau mai diminuant nereprezentând un criteriu cert de departajare. Mai mult, având în vedere faptul că noțiunea de deteriorare totală a facultăților mintale nu poate fi conciliată cu

statutul de ființă umană, după cum am explicitat, considerăm că se impune modificarea corespunzătoare a textului legal, care ar trebui să se departajeze de precizări cantitative ale facultăților mintale. Așadar, pentru moment, formularea riguroasă, dar, în același timp și deficitară, a conceptului de „pierdere totală a facultăților mintale" face ca alternativa tutelei speciale, în postura unei măsuri proporționale și individualizate, să fie o figură de ocrotire juridică cu accente „iluzorii".

Cu prilejul abordării tematicii, am evidențiat regula în privința preexistenței capacității depline de exercițiu a beneficiarului măsurii de ocrotire. De asemenea, subliniem derogarea de la această exigență, legiuitorul oferind minorilor cu capacitate de exercițiu restrânsă posibilitatea de a beneficia, pe perioada minoratului, de tutelă specială, caz în care își va găsi aplicabilitatea mecanismul calificat de noi „autoritate părintească extinsă". Ineditul acestei creații juridice îi conferă unui singur ocrotitor legal posibilitatea de a cumula prerogative ce aparțin unor forme de ocrotire cu geneze distincte, respectiv legală și judiciară, în raport de persoana aceluiași beneficiar. Specificul acestei conjuncturi este ilustrat și în raport de persoana minorului, prin beneficiul concomitent de regimul capacității de exercițiu restrânse, aplicabil *ope legis* și de cel al regimului lipsei capacității de exercițiu, constituit în baza hotărârii judecătorești. Având în vedere avantajele acestei din urmă figuri juridice menționate, care conferă o protecție suplimentară minorilor aflați într-o stare de vulnerabilitate sporită (din cauza dizabilității intelectuale și psihosociale, pe fondul minoratului), considerăm nu doar oportună, ci și imperioasă, extinderea cadrului legal, care să permită aplicarea efectivă a consilierii judiciare și pentru situația minorilor.

Bibliografie

American Bar Association Commission on Law and Aging, American Psychological Association, *Assessment of Older Adults with Diminished Capacity: A Handbook for Psychologists*, 2008.

American Psychiatric Association, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders,* ed. XV, Text Revision. Washington, DC, 2022.

Avram, Marieta, *Drept civil. Familia,* ed. a III-a revăzută și adăugită, Hamangiu, București, 2022.

Beleiu, Gheorghe, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil, Șansa, București, 1992.

Bocșan, Mircea Dan, Practică testamentară – jurisprudență română 1865-2002. ed. a II-a, Rosetti, București, 2003.

Boroi, Gabriel, Drept civil. Partea generală. Persoanele, ed. a IV-a, Hamangiu, București, 2010.

Broderick, Andrea, Delia Ferri, International and European Disability Law and Policy: Text, Cases and Materials (Law in Context), Cambridge University Press, Kindle, 2019.

Cave, Emma, „Goodbye Gillick? Identifying and resolving problems with the Concept of Child Competence" în *Legal Studies*, vol. 34, nr. 1, 2014.

Costin, Mircea N., Marile instituții ale dreptului civil român. Persoana fizică și persoana juridică. 2, Dacia, Cluj-Napoca, 1984.

Courtis, Christian, „Discapacidad e inclusión social: retos teóricos y desafíos prácticos. Algunos comentarios a partir de la Ley 51/2003", în *Jueces para la Democracia*, nr. 51, 2004.

Damasio, Antonio, Descartes' Error. Emotion, Reason and the Human brain, New York, Avon Books, 1995.

Diaconescu, Șerban, Paul Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, vol. I, București, Hamangiu, 2022.

Doidge, Norman, (M.D), The Brain that changes itself. Stories of personal triumph from the frontiers of brain science, Penguin Books, London, 2007.

Dulcan, Constantin, podcastul Fain și Simplu, online: https://www.youtube.com/watch?v=mloxNBSvm4I↗.

Ferri, Delia, The conclusion of the un Convention on the rights of persons with disabilities by the ec/eu: a constitutional perspective, în Lissa Waddington, Gerard Quinn, European yearbook of disability law, vol. II, Intersentia, Antwerp-Oxford-Portland, 2010.

Fina, Valentina della, Rachele Cera, Giuseppe Palmisano (ed.), *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, A Commentary*, Springer International Publishing, Cham, Switerland, 2017.

Florian, Emese, Marius-Ioan Floare, *Dreptul familiei. Căsătoria. Regimuri matrimoniale. Filiația,* ed. a IX-a, C.H. Beck, București, 2024.

Fodor, Jerry A., The Modularity of Mind: An Essay on Faculty Psychology, Mit Press, Cambridge, Massachusetts, 1983.

Ganzini, Linda, Ladislav Volicer, William Nelson, Ellen Fox, Arthur Derse, „Ten Myths About Decision-Making Capacity", în *Journal of the American Medical Directors Association*, 2005.

Ghile-Buzan, Gabriela-Rodica, Teză de doctorat – „Mecanisme de ocrotire a persoanelor vulnerabile majore în diferite sisteme de drept", Timișoara, 2024.

Gluck, Samantha, *Mild, Moderate, Severe Intellectual Disability Differences,* online:https://www.healthyplace.com/neurodevelopmental-disorders/intellectual-disability/mild-moderate-severe-intellectual-disability-differences↗.

Goleman, Daniel, Emotional intelligence. Why it can matter more than IQ, Bloomsbury Publishing, Londra, 2009.

Gregoric, Pavel, *Aristotle's Philosophy of mind*, în Dee L. Clayman (ed.), *Oxford Bibliographies in Classics,* Oxford University Press, New York, 2014, online: https://www.academia.edu/8542447/Aristotle_s_Philosophy_of_Mind↗.

Grigoraș, Cristian-Ionuț, Lucrare de disertație - *„Analiza responsabilității delictuale în contextul măsurilor de sprijin și ocrotire a persoanelor vulnerabile*", Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca, 2024.

Hageanu, Cristina Codruța, *Dreptul familiei,* ed. a III-a, Hamangiu, București, 2023.

Harvey, Philip D., „Domains of Cognition and Their Assessment", în *Dialogues in Clinical Neuroscience*, vol. 21, nr. 3, 2019.

Ilie, George-Alexandru, în Marian Nicolae (coord.), George-Alexandru Ilie, Cristian Paziuc, Radu Rizoiu, *Drept civil. Persoanele, ed. a II-a,* Solomon, București, 2025.

Irinescu, Lucia, *Dreptul familiei,* Hamangiu, București, 2024.

Kahneman, Daniel, *Thinking fast and slow,* format digital.

López, José Carlos Erdozaín (ed.), Rodrigo Bercovitz Rodríguez-Cano (dir.) *Código civil, edición actualizada septiembre 2022*, Tecnos, Madrid, 2022.

Lupan, Ernest, Dan Andrei Popescu, Amalia Marga, *Drept civil român. Subiectele raportului juridic civil,* Argonaut, Cluj-Napoca, 1996.

Mendez, Mario F., *The Mental Status Examination Handbook*, ed. I, Elsevier, Philadelphia, 2022.

Mitchell, David T., *Foreword,* în Henri-Jacques Stiker, *A History of Disability, Translated by William Sayers*, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 1999.

Motica, Adina Renate, *Dreptul civil al familiei. Raporturile nepatrimoniale. Curs teoretic și practic*, ed. a IV-a, revăzută și adăugită, Universul Juridic, București, 2023.

Nicolescu, Cristina, *Dreptul familiei,* ed. a II-a, Solomon, București, 2023.

Paziuc, Cristian, în Marian Nicolae (coord.), George-Alexandru Ilie, Cristian PAZIUC, Radu Rizoiu, *Drept civil. Persoanele, ed. a II-a,* Solomon, București, 2025.

Paziuc, Cristian, Interesul persoanei vulnerabile, vector al noului regim de ocrotire al persoanei fizice, în Valeriu Stoica (coord.), Noțiunea de interes în Codul civil: convergențe și divergențe în Revista Română de Drept Privat, nr. 4/2023, Universul Juridic.

Perju, Pavel în Mona-Maria Pivniceru, Pavel Perju, Corina Voicu, *Codul civil adnotat. vol. I. Articol 1-257. Despre legea civilă. Despre persoane,* Hamangiu, București, 2013.

Pilar Arenas, Andrea del, Didier Evander Melo-Trujillo, *Una mirada a la discapacidad psicosocial desde las ciencias humanas, sociales y de la salud,* Hacia. Promoc. Salud., vol. 26, nr.1, enero - junio 2021.

Pinto, Ana Luísa, *Medidas de acompanhamento. Pressupostos*, în Maria do Rosário Zincke dos Reis, Fernando Vieira, Ana Luísa Pinto, *Regime do maior acompanhado. Perspetiva da aplicação do regime, Orden dos advogados*, Conselho regional de Lisboa, 2020.

Prescure, Titus, Roxana Matefi, Drept civil. Partea generală. Persoanele. Conform noului Cod civil, Hamangiu, 2012.

Proctor, Bob, *Are you using your mental faculties the right way?,* online: https://proctorgallagherinstitute.com/are-you-using-your-mental-faculties-the-right-way/.

Reghini, Ionel, Șerban Diaconescu, Paul Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, Hamangiu, București, 2013.

Ro, Eunyoe, David Watson, Lee Anna Clark, „Domains of psychosocial disability and mental disorders", în *Journal of Clinical Psychology*, vol. 74, nr. 12, 2018.

Sachdev, Perminder S., Deborah Blacker, Dan G. Blazer, Mary Ganguli, Dilip V. Jeste, Jane S. Paulsen, Ronald

C. Petersen, „Classifying Neurocognitive Disorders: The Dsm–5 Approach" în *Nature Reviews Neurology*, vol. 10, nr. 11, 2014.

Snyder, Kimberly, Inteligența inimii. Cinci pași pentru a debloca puterea și inteligența inimii tale, Bookzone, București, 2025.

Ungureanu, Carmen Tamara, *Manual de drept civil. Partea Generală. Persoanele*, Hamangiu, București, 2010.

Ungureanu, Carmen Tamara, Ionuț-Alexandru Toader, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, ed. a VI-a revizuită și adăugită, Hamangiu, București, 2024.

Ungureanu, Ovidiu, Cornelia Munteanu, Drept civil. Persoanele în reglementarea noului Cod civil. ed. a III-a, Hamangiu, București, 2015.

Urs, Iosif Robi, Carmen Todică, *Drept civil. Teoria persoanelor*, Hamangiu, București, 2016.

Vieira, Fernando, Bruno Trancas, Psiquiatria Forense. Regime Jurídico do Maior Acompanhado. (Lei n.º 49/2018 de 14 de Agosto) Da Prova Pericial: Implicações médico-legais, în Maria do Rosário Zincke dos Reis, Fernando Vieira, Ana Luísa Pinto, Regime do maior acompanhado. Perspetiva da aplicação do regime, Orden dos advogados, Conselho regional de Lisboa, 2020.

Wiley, Anna T., James W. Dreher, Jill D. London, „Mental Status Examination in Primary Care", în *American Family Physician*, vol. 109, nr. 1, 2024.

World Health Organization, ageing & Intellectual Disabilities - Improving Longevity & Promoting Healthy Ageing, Geneva, 2000.

World Health Organization, *International Classification of Functioning, Disability and Health*, Geneva, 2001, online: https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/83e1c3e0-cf9e-4063-a424-71ccc9a84ded/content↗.